

Шта је заједничко чувеном совјетском сликару Игору Грабару, руском писцу 19. века Нестору Кукољњику, родоначелнику поп-арта, америчком уметнику Ендију Ворхолу и украјинском композитору чија се музика данас често чује са сцене Дмитрију Бартњанском? Одговор је за многе неочекиван: сви они припадају четвртој (после Руса, Украјинаца и Белоруса) групи источних Словена која се назива Русини.

Ако се сетимо списа из 15. века “Хождение Афанасија Никитина за три морја”, Никитин себе назива Русиним. Русин је био и први источнословенски штампар Франциско Скорина. Такође, Русини се помињу и у северним великоруским скаскама, где се источнословенски елемент сретао са финским елементом, тј. био је на граници словенске и суседне угро-финске културе. Русин је био и први ректор Петроградског универзитета Михаил А. Балугјански, као и васпитач Николаја Васиљевича Гогоља, Иван Арлај. Русин је био и оснивач бугаристике, угледни слависта Јуриј Винељин. [1](#)

Данас представници те народности насељавају закарпатску област Украјине, где су већинско становништво, и источну Словачку, североисток прјешњевског краја, део Пољске. Један део Русина живи у Мађарској. У Србији је њихов језик признат за један од службених језика у Војводини. Живе претежно у Бачкој, већински су народ у Руском Крстуру и Коцуру, а у запаженом броју има их и у Врбасу, Кули, неким градовима Срема, па и у Новом Саду. Такође, Русина има у Румунији, Молдавији, Хрватској, САД, Канади, Аустралији, Русији. Поред Русини, називају их још и Руснаки, Угро-Русини, Угро-Руси, Карпато-Руси, Ротени.

Што се тиче русинског језика, данас постоје најмање четири русинске језичке норме. Као прво то је закарпатски русински језик, језик закарпатске области Украјине, данашње Поткарпатске Русије. Друга норма је прјашевско-русински језик, језик Прјашевске Русије, то јест оног фрагмента русинске језичке територије која је остала на територији Словачке са центром у граду Прјашов. Такође своју варијанту русинског језика имају Љемки у Пољској, то је љемковски језик, или љемковско-русински. И језик који има доста словакизама и србизама је бачванско-русински језик, како они сами

кажу бачванско-руска бешеда.

Сваки народ има неког носиоца националне идеје, симболичну историјску личност. За Украјинце је то Тарас Шевченко, код Руса Александар Пушкин, код Пољака Адам Мицкевич, код Мађара Шандор Петефи итд. Код Русина је то Александар Духнович. За његово име везује се развој русинске културе, литературе, народног образовања и педагогије као науке. Александар Духнович је најистакнутији друштвени делатник закарпатских Русина 19. века. Песник, прозаист, драматург, историчар, етнограф, фолклорист, организатор народног просвећивања, професионални педагог и свештеник. [2](#)

Закарпатје је у току целог 20. века било важан геополитички рејон, овде су владали и Аустроугарска и Чехословачка. Интересовали су се и Румуни и галицијски Украјинци. Русини чак и 1939. године, када је Хитлер заузео Чешку и Поткарпатска Русија предата Мађарима, имају културну аутономију и образовање на матерњем језику, што је био случај и у читавом међуратном периоду када су били у саставу Чехословачке. [3](#)

Русини су у саставу Чехословачке (потом и у току привременог потпадања Хортијевој Мађарској током Другог светског рата) имали своју политичку аутономију. По завршетку Другог светског рата, 29. јуна 1945. године, био је закључен уговор између СССР и Чехословачке Републике о Закарпатској Украјини, којом је ова област ушла у састав СССР. У 1. члану овог документа се наводи: “Закарпатска Украјина која сагласно чехословачком уставу носи име Поткарпатска Русија, која је на основу договора од 10. септембра 1919. године закљученог у Сенжермен-Анле ушла као аутономна јединица у оквир Чехословачке Републике, укључује се у састав Украјинске СССР.”

Међутим, о уласку Поткарпатске Русије као аутономне јединице у састав СССР и Украјине није било ни речи у совјетском уставу и народ овог региона је почео службено да се назива Украјинцима, мада су у пракси задржали своје етно-културне особености, које су уважаване у совјетском периоду. Сами Русини су тада настојали да буду шеснаеста савезна република, али време је било тоталитарно и њихови гласови нису били уважени. У децембру 1991. године је истовремено са референдумом о независности Украјине организован и референдум на коме се 78 одсто грађана изјаснило за аутономију ове области. Ипак, руководство Украјине на челу са тадашњим председником Кравчуком је резултате овог гласања игнорисало. Последица је да Русини не само да нису добили аутономију, него чак нису признати као национална мањина у независној Украјини. У уџбеницима историје су названи као етнографска група Украјинаца. У складу са тим не постоји школско образовање на русинском језику,

а на Ужгородском универзитету нема ниједне катедре русинистике.

У време председника Леонида Кучме на међудржавном нивоу у склопу посете САД била су изнета обећања да ће Русини бити признати као посебан народ, а касније је та иста обећања на високом нивоу дао кандидат за председника Виктор Јушченко и зато је део житеља закарпатске области поверовао, или желео да поверује тим обећањима. Међутим, за Русине у Украјини то су, испоставило се, била само празна обећања. Одбијајући да призна Русине као посебан народ, официјелни Кијев крши између осталог украјински устав (који гарантује право на образовање на матерњем језику итд.), Европску повељу о регионалним језицима и језицима мањина (донео Савет Европе у новембру 1992. године, а Украјина ратификовала) и не поштује постојећу европску праксу понашања према мањинама. Политика Виктора Јушченка је допринела заштравању русинског питања, будући да Јушченко наглашава причу о “геноциду украјинског народа” тридесетих година прошлог столећа (тзв. голодомор), али према Русинима спроводи политику њиховог брисања. У граду Мукачеву, који се налази у закарпатској области Украјине, одржан је 25. октобра 2008. године Други европски конгрес Русина, на коме је проглашена Аутономна Република Поткарпатска Русија, а у оквиру Украјине, и упућен захтев официјелном Кијеву да до 1. децембра 2008. призна аутономију Републике. У противном Русини су предупредили Кијев да тражи право на самоопредељење ван граница државе. Конгрес је у свом закључку истакао да је “антирусинска политика украјинских власти довела до тога да је сада немогуће да русински народ као посебно самосвојна група остане у саставу Украјине”. Конгрес је утврдио да су кораци званичног Кијева усмерени на “етноуништавање и дискриминацију” Русина и носе обележја геноцида русинског народа на његовој историјској отаџбини. [4](#)

Уместо демократског решавања русинског проблема званични Кијев у великој мери мења кадрове у судским, извршним и војним структурама, које су распоређене у карпатској регији. Ти органи се чисте од Русина. Уз образложење да се води борба против сепаратиста Кијев је појачао акције против појединих русинских политичара. Украјинске власти спречавају отварање русинских школа, радио и телевизијских станица. У званичним документима Русини су названи Украјинцима-Русинима. Званични Кијев као да не жели да чује културолошке, етнолошке и историјске аргументе у прилог стварању културне русинске аутономије.

Кад је месни парламент (савет ужгородске области) изнео намеру да прогласи аутономију, свим посланицима је забрањено да ће савет бити одмах распуштен, а његове одлуке стављене ван снаге. Русински лидери Д. Сидор и Е. Жупан чак су били приведени на информативни разговор у контраобавештајну службу Украјине. Оптужени су да раде против територијалног интегритета земље. [5](#) Оваква политика званичног Кијева прети потпуним брисањем идентитета Русина у Украјини.

6

У овом светлу тешко је проценити колико су искрене изјаве Виктора Јушченка да је приоритет спољне политике Украјине да земља уђе у Европску унију (види промотивни документ министарства спољних послова Украјине “Приоритети МСП у 2009. години”). [7](#) Међутим, идеја Европске уније је заснована на уважавању људских права, што захтева и поштовање права мањина. Додуше, у наведеном документу постоји део “Заштита интереса држављана Украјине”, при чему нема речи о Русинима.

У ширем смислу званични Кијев крши права не само Русина, него свих мањинских група. У децембру 2008. године министарство образовања Украјине покушало је да промени закон о вишем образовању на тај начин што би украјински језик морао да остане једини језик у земљи. Ове промене су ограничавале уставно право неукрајинаца да добију више образовање на матерњем језику. Због бројности Руса у Украјини те промене највише су погађале руску популацију, али и Мађаре, Румуне и друге мањине на западу републике. Током протестних скупова на Криму, већински настањеном Русима, спаљиване су лутке аутора ових измена – министра образовања И. Вакарчука.

Представници мањина оптужују званични Кијев да покушава да економски осиромаше регије са неукрајинским становништвом. Рушећи економске везе са Русијом, Кијев поткопава индустријски исток и југоисток земље. Блокирањем транспорта руског гаса у јануару ове године (и јануару 2006. године) Кијев је угрожавао и територију на западу републике (град Ужгород) настањену Русинима. Баш тамо гасоводи излазе са територије Украјине и улазе у Мађарску. И месни буџети добијали су новац за транспорт руског гаса у Европу. (Мада не много. Скоро читав новац узима Кијев. А део који би морао да припадне русинским територијама износи готово 100 буџета ужгородске области.) [8](#)

Полазећи од свега тога, Сојм (парламент) поткарпатских Русина директно се обратио владама и парламентима Чешке, Европске уније и Руске Федерације са молбом да осигурају заштиту колективних права украјинских Русина јер се званични Кијев на том пољу потпуно дисквалификује. [9](#)

У исто време од Савета Европе, ОЕБС-а и других организација очекује се да се принципијелно поставе у процени понашања украјинских власти према неукрајинцима. [10](#)

На пример, Русини имају званични статус националне мањине у Чешкој, Словачкој, Мађарској, Србији. У Војводини русински језик је један од шест званичних језика. Русини у Србији имају образовну вертикалу, од предшколске установе, преко три основне школе и једине гимназије на свету (за Русине), до факултета, односно до Одсека за русинистику. Имају Национални савет, Новинско-издавачку кућу Руско слово, русинску редакцију у Заводу за уџбенике, Завод за културу, радио и ТВ емисије, и све то под покровитељством Републике Србије.

[11](#)

Русини у Украјини немају ништа од тога. Не признају их ни као самосвојан народ. Још 2006. године Одбор УН за борбу против расне дискриминације је нагласио да је узнемирен положајем Русина у Украјини и препоручио званичном Кијеву “да размотри питање признавања Русина као посебне националне мањине”. Одбор је у образложењу навео да постоје “озбиљне разлике између Русина и Украјинаца” [12](#). Међутим, Кијев се оглушио и на то упозорење. Наставио је да из дана у дан све више ограничава најосновнија права Русина и других неукрајинских народа (Руса и др.). И уз све то Србија је на оштрици критике Европе због кршења права мањина (види резолуцију о положају националних мањина у Војводини и румунске мањине у источној Србији, коју је крајем прошле године донела ПС СЕ). А Украјина се сматра демократском државом. Нико не реагује чак на то што украјинска дипломатска предствништва раде на украјинизацији Русина и ван Украјине. То се покушава између осталог и у Србији. У Хрватској је Украјина постигла чак то да тамо Русини немају свој национални савет, него су законом стављени заједно са Украјинцима у јединствену националну заједницу.

1. Из излагања Дронова Михаила Јурјевича, председника клуба пријатеља Карпатске Русије при карпатском Земљачестве Карпатска Русија, сарадник Центра украјинистике и белорусистике МГУ. Превела Радојка Тмушић-Степанов. [[^](#)] 2. Сам Духнович, аутор чувене песме “Ја сам Русин био, јесам и бићу” је сматрао себе и Карпато-Русом и шире – Русом и зато украјински националисти често користе фразу из његове песме: “И они иза брда су наши” када је реч о Галичанима (становницима Галиције, најзападније украјинске области која је најдуже била ван заједничке државе са Русијом кроз историју, углавном под Пољацима и Аустроугарском). Треба истаћи да је Духнович имао у виду не само Галичане, него све источне Словене, све до “матушке Москве”. Реч руски, пошто се сада томе придаје велики значај, он је увек писао са два “с”, а не са једним и са меким знаком као што многи мисле (што се гледано лингвистички односи на општу руску националну свест, а не само на русинску).

[
[^](#)
]

3. “Поткарпатска Русија има праксу независне државе и аутономне републике”, тврди директор Центра украјинистике Јужног Федералног Универзитета, доктор

Пише: Драган Петровић
субота, 28 фебруар 2009 18:00

Филозофских наука Едуард Попов. Она је као правни субјект постојала почев од 1919. године, а затим је добровољно ушла у састав Чехословачке као аутономна република. По завршетку Другог светског рата, а на основу договора Чехословачке Социјалистичке Републике и СССР, Поткарпатска Русија је била припојена закарпатској области Украјине.

[
^
_]
]

4. О другом конгресу Русина опширније видети у

www.lenta.ru/articles/2008/10/27/rusyns/ и www.zaxid.net/newsru/2008/10/27/122003

.
[
^
_]
]

5.

<http://www.evrazia.org/article/793>

[
^
_]
]

6. Росијская газета, федерално издање №4818 од 23. децембра 2008. године, Москва.

[
^
_]
]

7.

www.lenta.ru/articles/2009/01/28/mid/

[
^
_]
]

8. О томе је московској Росијској газети у новембарском интервјуу испричао Петар Гецко, премијер угжородске области: “Не ради се о русинском народу, него о ‘цевима’”. Закарпатје доноси Украјини једну четвртину укупног државног буџета. Лавовски део гасовода према Европи пролази баш кроз закарпатску област. Наш коефицијент транзитности је три пута већи од прибалтичког, а два пута од осталих суседних земаља.” ...Русини су у својим захтевима све радикалнији. “Ми већ дуго тражимо аутономију, током неколико протеклих година – скоро сваког месеца. И глув би већ чуо”, констатује Грецко у интервјуу и додаје: “Кад није остварена аутономија, сада ћемо се борити за независност. Закарпатски Русини су се обратили Русији са молбом да призна независност Закарпатске Русије од Украјине.” Русини су се одлучили на овај корак тек пошто је официјелни Кијев проигнорисао многобројне захтеве Русина за аутономију у саставу Украјине.

[
^
_]
]

Пише: Драган Петровић
субота, 28 фебруар 2009 18:00

] 9. Први Европски конгрес поткарпатских Русина (одржан 7. јуна 2008. године) донео је Меморандум, где, имајући у виду да... русинској територији прети да буде настањена дошљацима као што се то ради у Криму и видећи жестоко одбијање у Кијеву свих предлога Русина ... одлучује да ступи у директне односе са парламентима и владама ЕУ, Чешке и Руске Федерације... да њих замоле да буду гаранти решавања статуса Закарпата-Карпатске Русије.

www.ua-reporter.com/novosti/31368/

[
^
_

10. О стварању русинске “привремене владе” опширније видети на сајтовима
www.lenta.ru/2008/12/02/government/

,
www.vz.ru/politics/2008/12/23/241466.html

[
^
_

] 11. Можда о статусу Русина у Војводини доста показују резултати пописа становништва, где је њихова партиципација у укупном становништву северне српске покрајине константно око 1 одсто у послератном периоду (са нешто близу око 20.000 људи). Дакле нема видљивих елемената асимилације, што је опасност која лебди над свим мањинама и мањинским групама у свету. Видети у подацима “Етничка карта данашње територије Војводине”, др Kocsis Karoly и др Саша Кицошев, Будимпешта–Нови Сад 2003.

[
^
_

] 12. Русини данас у црквеном смислу немају на својој територији ниједан објекат Украјинске православне цркве Кијевске патријаршије, нити Украјинске унијатске цркве. Русини су иначе делом православни, а делом унијати. Православни су били под капом Српске православне цркве све до Другог светског рата, а после под ингеренцијом Московске патријаршије. У САД, где живе поред Украјинаца, Русини су се ипак у верском смислу одвојили од њих оснивањем својих митрополија, једне православне и једне грко-католичке (унијатске).

[
^
_